

E D E B İ Y A T / A N L A T I

Hüzün Adasında Bir Köy

Gökçeada - Bademli / İmroz - Glikli

Deniz Kavukçuoğlu

İçindekiler

Teşekkür	11
Hüzünü Gördüm	13

Birinci Bölüm

Gökçeada	17
Adalı Olmak	21
Adaya Dönüş	35

İkinci Bölüm

Görüşmeler	67
------------	----

Üçüncü Bölüm

Siyasal ve Hukuksal Değerlendirmeler	219
Ulus Devlet, Milliyetçilik/Uluşçuluk ve Uygulamalar	229
Türkleştirme Düşüncesinin Psikolojik Travmatik Kaynağı: Yurtsuzluk Korkusu	243

Dördüncü Bölüm

Gökçeada'da Nüfus ve Yerleşim	247
Belgeler	249

HÜZNÜ GÖRDÜM

Eğer Gökçeada'yı görmeseydim, bu kitap beni böylesine etkilemezdi. Deniz Kavukçuoğlu'nu görmeye Gökçeada'ya gittiğimde, terk edilmiş / terk ettirilmiş evleri gördüm. Orada yaşanan günlerin hayaletleri kimsesiz dolaşıyordu etrafta hâlâ. Arafta kalmışçasına... Gidip de dönmeyenlerin öyküsünü dinledim, dönenlerin dramlarını, anılarını öğrendim.

Adaların, anakaranın dağdağasından yalıtılmış bir atmosferi vardır. Ada da insanı kendisine bağlayan ilk yerler arasındadır. Ada üzerine söylenmiş onlarca söz, yazılmış onlarca kitaptaki tüm tanımlamalar Gökçeada için fazlasıyla gerçektir. Tüm ifadelerin karşılığını bulduğu bir adadır.

Gökçeada'nın kitabı; yalnız bir adanın değil, göçün, mübadelenin, zorla evlerinden/vatanlarından sürülmüşlerin trajedisinin kitabı. Tüm bunları yaşayanların duyguları sizi de etkileyecek.

Adada gün batarken her şeyin sonlandığı duygusuna kapılırsınız. Deniz Kavukçuoğlu'nun kitabı belgeleriyle, bilgisiyle, tanıklıklarıyla, söyleşilerle, araştırmalarıyla, bize yaşanan birçok acının dipnotlarını gösteriyor. Hepsinin romanını yazıyor.

Kitapların yazılış öyküsünü çok merak ederim, onun neden bu adaya geldiğini, neden burada yaşamayı seçtiğini okudum.

Hiç kuşkusuz bir edebiyatçıyı bu adanın çekiciliği kadar trajedisi de çekmiştir.

Adada kalanların dayanışması, dostlukları bir başkadır. Çünkü bir arada yaşamak onları organik bir bağ içinde tutar.

Kavukçuoğlu, bu bağın bütün düğümlerini gösteriyor. Kendisi de artık içinde olduğu bu bağı içeriden aktarıyor. Onun gibi, benim gibi kozmopolit İstanbul'da yaşamaya alışanların gözünde Gökçeada'nın dnden bugüne serüvenini daha derinden anlamamızı sağlıyor.

Ada hakkında bilgi vermeselerdi, orada yaşıyan Rumların başına gelenlerden söz edilmeseydi, hiçbir bilgim olmasaydı, hatta sadece adanın kendi doğasını dolaşmış olsaydım bile buranın hüznünü mutlaka yazardım. Çünkü Gökçeada'nın taşına sinmiştir gördükleri...

Bu tür kitapları bekleyen bir tehlike vardır, gözlemlerinizi yazarsınız, birkaç kişiyle konuşur, yüzeysel bilgilerle yetinir, sonra apar topar bir şeyler aktarırsınız.

Deniz Kavukuğlu, bu hataya düşmüyor. Zaten yle bir hata yapacağını sanmak safdillik olur. *Sen Vatan Haini misin Baba?* başta olmak üzere diğer kitaplarında da anlatılan olayın, meknn, kişinin tarihini anlatan Kavukuğlu bu kez çıtayı daha da yükseltiyor. Buradan sürgüne gönderilen, masasındaki kahvesini iemededen buradan gitmek zorunda kalanlarla konuşmuş. Ada'nın yerel tarihini, o tarihin öznelerini, o öznelerin hikyelerini de yazmış. İnanıyorum ki mübadelenin, sürgünlerin doğru tarihinin yazılması için bir tarihinin gereksinim duyacağı birçok önemli bilgi bu yerel tarih kitaplarında yer alır. Kavukuğlu'nun kitabı da bunlardan biri.

İnsan doğduğu yeri hiçbir zaman unutamaz, yıllar sonra da anıları onu çağırır. Böyledir bu. Kavukuğlu'nun Türkiye'ye dönemediği, giremediği yılları, o yıllarda yaşadıklarını, çektiklerini dostları ve önceki kitaplarını okuyanlar bilir. Siyasal gerekçelerle, yıllarca yurdundan uzak kalan, vatandaşlıktan

atılan Deniz Kavukcuođlu kadar kimse bu kadar gerçekçi ve samimi duyarlılıkla yazamazdı. Damdan dūřen damdan dūřenin hâlinde anlar, atasözünün ispatı bu kitap. Onların ruh hâlini, yaşadıklarını en iyi o anlatabilirdi, çünkü en iyi o anlayabilirdi.

Ada'dan hâlâ ayrılmayanlarla, ayrıldığı hâlde yaz mevsiminde memleket özelemlerini gidermek için gelenlerle ben de konuştum. Kitabın kahramanlarını ben de dinlemiştim. Gökçeada'ya gittikten sonra, kitapta tanıştığınız herkesi göreceksiniz...

Lozan sonrası gerçekleşen, mübadelenin ve sonraki mübadele olgusunun insanlardaki travmalarını buradan bir kez daha okuyun.

Buradan gitmek zorunda kalanlar sadece kendilerine reva görüleni anlatmıyorlar, olayı yaşayan herkesi, komşularını, mübadil Türklerin başına gelenlere de değiniyorlar.

Ada'da yaşayanlar neleri gördü, neler yaşadılar? Siyasetçiler buraya nasıl baktılar, durumu iyileştirmek için neler yaptılar? Ada halkının kendi çözümleri neler? Doğası, tarihi, mirası, kültürü, insanları, gündüzü, gecesi, mevsimi ile Gökçeada kitabı. Gökçeada'yı tanıyın, mübadelenin iç yüzünü öğrenin, mübadillerin acısını okuyun. Belgesinden duyarlılığına, hukuk tarihinden gündelik yaşamına kadar Ada'yı anlatan mükemmel bir kitap.

Doğan Hızlan

Gökçeada Rumları ve İkiyüzlülük

Bunları niçin yazdım? O yılların Gökçeada'sında nüfusunun tümü Rum olan bir köye yerleşmek pek rastlanan bir "olay" değildi. Türkler daha çok kendileri gibi, yani Türk olanlarla bir arada yaşamayı yeğliyordu.

Burçak Güven, 27.12.2009 tarihinde "İş Dünyası ve Yönetim" sitesinde yayımlanan "Gökçeada Rumları ve İkiyüzlülük" başlıklı yazısında kendi tanıklığıyla bu durumu anlatıyor.

Güzel taş evlerin çevrelediği köy meydanındaki kahvede, hafifçe bana doğru kaykılarak kulağıma fısıldadı: "Bu köyden alın evinizi. Ötekilerde Rumlar var. Burada biz bizyiz!" İkimizin de üzerinde oturduğu kırık dökük tahta sandalyelere ve Ege'nin tatlı esintisinin temmuz sıcaklığını hafiflettiği o tatil havasına rağmen suratındaki ifade, bana evrenin en önemli sırrını açıklıyormuşçasına kendinden emindi. Dahası paylaştığı bu bilgiyle de, az önce hayatımı kurtarmışçasına üstten bakarak bırakmıştı bombasını.

Aslında bu bakış açısına alışıkım ama yine de İstanbullu bir sanatçıdan gelmesi sersemletmişti beni. Sanatla, sanatçı olmakla "ari bir tatil beldesinin peşinde olma" duygusunu bir araya getiremiyordum kafamda. Az önce hep birlikte içilen çayların yarattığı dostluk havasından mıdır yoksa tatilin gevşetici baygınlığından mı bilmiyorum, ağzımı açıp bir şey söyleyemedim. Ama doğru söylüyordu, gerçekten Türkler Gökçeada'nın bu güzel köyünde sükûnet, dostluk, huzur ve rehabet içinde baş başa yaşıyorlardı. Ve az önceki "oraya gitme, buraya gel" repliğiyle de, bu tatlı tembelliğin içine beni de kabul ettiklerini fısıldayarak kendilerine göre bir misafirperverlik gösteriyorlardı.

Gerçi onlar orada, entelektüel insanlardan oluşan "biz bize" bir tatil cumhuriyeti kurmuş olsalar da zihinlerinde "ötekileştirdikleri" Rumların varlığı, etraftaki her şeyin ruhuna öylesine sinmişti ki...

Adada Bahar Bayramı (1 Mayıs 1954).

Önce restore edip sonra İtalyan mutfaklar, şık ferforje balkon demirleri, sanat eserleri kullanarak şıklaştırdıkları taş evler, Rumlardan kalmıştı. Köy meydanının nerede olacağından binalarda kullanılacak taş, şimdi asırlık olmuş ağaçların nereye diki-
leceğinden köyün konumuna kadar her şeyde onların imzası, ruhu, anıları vardı.

O sokaklarda yüzyıllarca Rum çocukları koşturmuş, çeşme başında Rum gençleri aşka düşmüş, o meydanda Rum düğünleri yapılmış, ölüleri de köyün hemen çıkışındaki mezarlığa taşınmıştı gözyaşlarıyla. Zaten bu yüzden hiçbir Türk köyüne benzemiyor; yemyeşil tepede yüzük taşı gibi duruyordu. Ama tuhaftır bu köyde artık tek bir Rum bile yaşamıyordu. Çünkü adanın geriye kalan azıcık Rum nüfusun barınma alanı olarak koruma altına alınmış dört köy belirlenmişti.

Gökçeada'nın Rum sakinlerini, ağlayarak İstiklal Marşı söyleyerek yarışma kazanan Marina sayesinde yarım yamalak hatırladık.

10 yıl önce üç asker tarafından evinin yakıldığını, dört yaşındaki erkek kardeşinin bu yangında öldüğünü öğrendik. Üzüldük

biraz, “bilmiyorduk”, “ya bak görüyor musun neler olmuş da haberimiz yokmuş” dedik ve kapattık konuyu. Oysa Marina’nın dramı, Gökçeada Rumların acılarının içinde bir küçük damla. 1970’lerde on binden fazla Rum bulunan bu dünya güzeli adada sadece dört Rum köyü var artık. 500’den daha az Rum’un oluşturduğu bu köylerin her birinde müthiş bir hüznün hâkim.

Korkunç hikâyeler dolaşıyor kulaktan kulağa... Türkiye’nin Kıbrıs ve Yunanistan ilişkilerinin gerildiği her dönemde, bu adadaki Rumların ağır bedeller ödediğine dair tüyler ürpertici hikâyeler bunlar. Örneğin, Kıbrıs çıkarmasıyla sonuçlanan gerginlik sürecinde adadaki cezaevi mahkûmlarının bir süreliğine (Rum köylerine dehşet saçmak üzere) salıverildiği anlatılıyor. Bu bir-iki günlük süreçte olanlarla ilgili anlatılanlarda ise ne ararsanız var: tecavüz, yağma, cinayet, kundaklama... Bazen adanın Rumlarına kendini sevdirmeyi başarmış bir Türk, hafifçe başıyla işaret ederek birini gösteriyor ve başlıyor anlatmaya: “Bu kadının kızı tecavüze uğramış, bunun evi yanmış, içinde çocukları ölmüş, şunun kocasına böyle olmuş” diye.

60’lı yıllarda on bin civarındaki Rum nüfus, bir anda ne oldu da evini, yurdunu, tarlasını, bahçesini terk edip soluğu başka memleketlerde aldı, konuşulmuyor bile. Müthiş bir sessizlik hâkim. Adada sonradan yapılan kişiliksiz, tek nizam yapılarıyla ruhsuz köylerine Doğu Karadeniz’den, Orta Anadolu’dan getirilip yerleştirilen ailelerin burada doğmuş çocuklarından birinin yazdığı Gökçeada kitabında bile bu zulümden eser yok.

Doğma büyüme buralı, üniversiteli bir genç kız, hem fotoğraflarını kendisinin çektiği hem de içeriğini yazdığı bir Gökçeada kitabı çıkarmış mesela. Ada yerlisi birinin kaleminden ve objektifinden bu korkunç hikâyelerin aslını astarını öğrenirim heyecanıyla satın aldığım da büyük bir hayal kırıklığı yaşadım haliyle. Kitapta yalnızca 1960 ve 1970’lerde, “bazı nedenlerle” Rumların

Bademli'de şimdi otel olan ilkokul ve kilise (1998).

çoğunun “aniden” Yunanistan’a göçtüğünden başka bir bilgi yoktu. Yani üç maymun kuralı burada da karşımıza çıkıyordu.

Şimdi dört dağ köyüne hapsedtiğimiz Rumlardan geriye kalanları pazarlamak konusunda hiçbir çekingenlik hissetmiyoruz ama. Adanın taş evleri, dünya güzeli köyleri, dibek kahvesi, şarabı, sakızlı muhallebisi, keçi peyniri sütü vs. hepsi Rumlardan kalma bilgi, görgü ve alışkanlığın eseri. Şu anda Gökçeada’yla ilgili hangi tanıtıcı metne, kitaba, internet sitesine, turistik broşüre, otel restoran tanıtım kataloğuna bakarsanız bakın bunları ve koruma altındaki Rum köylerinin fotoğraflarını göreceksiniz. Adanın tüm zenginliği, mirası ve çekiciliği de bunlardan geliyor zaten.

Peki, o dört Rum köyüne gittiğinizde ne görüyorsunuz? Metruk ilkokul, kilise; harap halde evler; hüznü insanlar ve her köyün girişinde gözünüze sokulmak için oraya konduğu hiç şüphe götürmeyen “Ne mutlu Türk’üm diyene” tabelalarına eşlik eden, üçüncü sınıf heykeltıraş elinden çıktığı kesin, genelde de kilise ve okulun tam karşısına konuşlandırılmış, banal Atatürk büstleri!

Bu ülkede acil çözülmesi gereken bir Kürt meselesi olduğu çok açık ama iyi niyetler ve çabalar, “ağlamayan çocuğa meme yok” misali, sesi en çok çıkabilenle sınırlı kalmamalı. Hadi içiniz kaldırıyorsa, yüzleşmeye, utanmaya, gerçek diyaloga hazırsanız bunları da tartışalım ve ikiyüzlülüğümüzü bir kenara bırakıp şu iliklerimize işlemiş “biz bize” meselesini, enine boyuna tartışalım. Tartışalım ki, insan olduğumuzu hatırlayalım.